

GALICJA

STUDIA I MATERIAŁY

TOM 11
specjalny

Galicyjski tygiel.
Inteligencja w zaborze austriackim
(1772–1918)

WYDAWNICTWO
UNIwersytetu Rzeszowskiego
Rzeszów 2024

REDAKCJA

dr hab. prof. UR Szczepan Kozak (red. naczej.), dr Agnieszka Kawalec (z-ca),
dr hab. prof. UR Paweł Sierzęga (red.), dr hab. prof. UR Jerzy Kuzicki (red.), Natalia Gryń-Popek (sekretarz)

RECENZENCI TOMU

prof. dr hab. Piotr Biliński; prof. dr hab. Lidia Michalska-Bracha; prof. dr hab. Julian Dybiec;
prof. dr hab. Eugeniusz Koko; prof. dr hab. Yurij Kramar; dr Oksana Pasitka; dr hab. Jolanta Sikorska-Kulesza,
prof. UW; dr hab. Damian Szymczak, prof. UAM

REDAKTOR TEMATYCZNY

dr Agnieszka Kawalec (Uniwersytet Rzeszowski)

RADA NAUKOWA

Przewodnicząca: prof. dr hab. Jadwiga Hoff (Uniwersytet Rzeszowski)

Członkowie: prof. dr hab. Christoph Augustynowicz (Uniwersytet Wiedeński), prof. dr hab. Michał Baczkowski (Uniwersytet Jagielloński), dr hab. prof. UEK Krzysztof Broński (Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie), prof. dr hab. Zdzisław Budzyński (Uniwersytet Rzeszowski), dr hab. prof. UR Mariola Hoszowska (Uniwersytet Rzeszowski), prof. dr hab. Urszula Jakubowska (IBL PAN), dr hab. prof. UR Jolanta Kamińska-Kwak (Uniwersytet Rzeszowski), prof. dr hab. Kazimierz Karolczak (Uniwersytet KEN w Krakowie), prof. dr hab. Eugeniusz Koko (Uniwersytet Gdański), prof. dr hab. István Kovács (Budapeszt), prof. dr hab. Ała Kyrydon (Uniwersytet Kijowski), dr Torsten Lorenz (Berlin), prof. dr hab. Waldemar Łazuga (PAU, Akademia Kaliska, UAM w Poznaniu), prof. dr hab. Jerzy Maternicki (Uniwersytet Rzeszowski), dr Mariusz Menz (UAM w Poznaniu), Doc. dr Marian Mudryj (Uniwersytet Lwowski), dr Sviatoslav Pacholkiv (Instytut Historii Żydów w Austrii, St. Pölten), dr hab. prof. UJ Stanisław Pijaj (Uniwersytet Jagielloński), dr Robert Pyrah (Uniwersytet Oksfordzki), dr hab. prof. UW Adam Redzik (Uniwersytet Warszawski), prof. dr hab. Miłoż Reznik (Niemiecki Instytut Historyczny w Warszawie), prof. dr hab. Éva Ring (Uniwersytet w Budapeszcie), dr hab. prof. UP Isabel Röska-Rydel (Uniwersytet KEN w Krakowie), dr hab. Konrad Rzemieniecki (Zakład Narodowy im. Ossolińskich), dr hab. prof. UW Danuta Sosnowska (Uniwersytet Warszawski), prof. dr hab. Łukasz Tomasz Sroka (Uniwersytet KEN w Krakowie), dr hab. prof. UAM Damian Szymczak (UAM w Poznaniu), dr hab. Krzysztof Ślusarek (Uniwersytet Jagielloński), prof. dr Peter Švorc, (Uniwersytet w Preszowie), prof. dr hab. Adam Wątor (Uniwersytet Szczeciński), prof. dr hab. Leonid Zaskilniak (Uniwersytet Lwowski)

Tłumaczenie i korekta tekstów i streszczeń w jęz. ang.: Łukasz Barciński

Korekta tekstów w jęz. ukr.: Natalia Zhukovych-Dorodnykh

Opracowanie redakcyjne i korekta: Władysław Wójtowicz

Opracowanie techniczne: Ewa Kuc

Łamanie i prace pomocnicze: Dorota Kocząż

Projekt okładki: Szczepan Kozak

Publikacja dofinansowana ze środków budżetu państwa w ramach programu Ministra Edukacji i Nauki pod nazwą „Dokonała Nauka – wsparcie konferencji naukowych” nr projektu DNK/SP/548241/2022 – „Galicyjski tygiel. Inteligencja w zaborze austriackim (1772–1918)” kwota dofinansowania 173 800 zł całkowita wartość projektu 193 800 zł.

THIS JOURNAL IS OPEN
ACCESS CC BY-NC-ND

© Copyright by

Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego
Rzeszów 2024

ISSN 2450-5854

DOI: 10.15584/galisim

2133

WYDAWNICTWO UNIwersytetu Rzeszowskiego

35-310 Rzeszów, ul. prof. S. Pigonia 6, tel.: 17 872 13 69, tel./faks: 17 872 14 26

e-mail: wydaw@ur.edu.pl; <https://wydawnictwo.ur.edu.pl>

Wydanie I, format B5, ark. wyd. 62,5, ark. druk. 56, zlec. red. 30/2024

Druk i oprawa: Drukarnia Uniwersytetu Rzeszowskiego

Spis treści

Table of contents	6
Witold Molik , <i>Badania nad historią polskiej inteligencji w okresie zaborów</i>	9
Witold Molik , <i>Research on the history of Polish intelligentsia during the partition period</i>	67

U ŹRÓDEŁ INTELIGENCJI

Jan Wnęk , <i>Czy nauczyciele szkół galicyjskich tworzyli serwilistyczny system wychowania w stosunku do Austrii?</i>	127
Maria Stinia , <i>Rola prowincjonalnej inteligencji w powstawaniu prywatnych gimnazjów w autonomicznej Galicji</i>	143
Andrzej Szwarc , <i>Studenci i absolwenci wyższych szkół warszawskich z lat 1808–1869 wśród inteligencji galicyjskiej</i>	156
Witold Bobryk , <i>Galicyjska przystań. O wychowankach męskiego gimnazjum siedleckiego, pracownikach szkolnictwa średniego i wyższego w zaborze austriackim</i>	173
Agnieszka Kawalec , <i>Trudne początki polskiej inteligencji w I połowie XIX wieku (na przykładzie młodzieży galicyjskiej)</i>	197
Paweł Sierżęga , <i>W kręgu inteligencji lwowskiej. Seminarium historyczne Ludwika Finkla</i>	222
Віталій Тельвак, Василь Педич, Вікторія Тельвак , <i>Львівська історична школа Михайла Грушевського: становлення, структура, представники</i>	239
Andrzej Kobak , <i>W kręgu mistrza. „Studia historyczne wydane ku czci prof. Wincen-tego Zakrzewskiego”. Problemy i dyskusje</i>	257
Stefan Ciara , <i>Wkład wykładowców c.k. Szkoły Politechnicznej we Lwowie do cywilizacji (na wybranych przykładach)</i>	295
Alois Woldan , <i>Galicyjscy tłumacze dzieł Adama Mickiewicza</i>	307

OBLICZA INTELIGENCJI GALICYJSKIEJ

Ірина Орлевич , <i>Українська світська інтелігенція кінця XVIII – першої половини XIX століття: походження, освіта та роль у суспільно-політичному житті (на прикладі Львівського Ставропігійського інституту)</i>	323
Michał Baczkowski , <i>Inteligenci w mundurach? Próba charakterystyki oficerów austro-węgierskich w Galicji jako specyficznej grupy społecznej</i>	336
Piotr Franaszek , <i>Środowisko inteligencji technicznej we Lwowie w okresie autonomii galicyjskiej. Szkoła Politechniczna i Towarzystwo Politechniczne</i>	351
Krzysztof Ślusarek , <i>Józefińska reorganizacja magistratów w Galicji jako czynnik kształtowania nowej elity urzędniczej miast</i>	368
Łukasz Jewuła , <i>Elity miast i miasteczek Galicji Wschodniej w końcu XVIII wieku w świetle austriackich źródeł podatkowych</i>	384
Sabina Rejman , <i>Sekretarz jako urzędnik magistratu w większych miastach galicyjskich w dobie autonomii</i>	414
Arkadiusz Stanisław Więch , <i>Środowisko archiwistów krakowskich na przełomie XIX i XX wieku i jego rola w życiu naukowym Galicji. Wprowadzenie do zagadnienia</i>	432
Ewelina Maria Kostrzewska , <i>Młoda inteligencja katolicka w Galicji okiem warszawskiego pisma „Prąd” (1909–1914)</i>	453
Jolanta Wąsacz-Krztoń , <i>Rzeszowskie Towarzystwo Muzyczno-Śpiewacze „Lutnia” ośrodkiem integracji inteligencji miejskiej</i>	469
Isabel Röskau-Rydel , <i>Niemieccy duchowni ewangelicy w Stanisławowie w latach 1889–1916. Od działalności misjonarskiej wśród Żydów do pracy na rzecz diaspory ewangelickiej w Galicji</i>	488
Anna Pachowicz , <i>Środowisko inteligencji żydowskiej w Tarnowie w latach 1772–1918 (wybrani przedstawiciele)</i>	498
Jacek Marian Holub , <i>Inteligencja w Jarosławiu w okresie autonomii</i>	511

MISJA CYWILIZACYJNA

Oleksandra Krushynska , <i>Strategies of the “civilizing mission” of the Habsburg government in Galicia after the First Partition of Poland</i>	533
Krzysztof Broński , <i>Rola inteligencji w kształtowaniu kultury ekonomicznej w Galicji w drugiej połowie XIX wieku – zarys problematyki</i>	549
Mariusz Chrostek , <i>Rola Ossolineum w pracy naukowej galicyjskiej inteligencji – na podstawie wspomnień i listów jego bibliotekarzy i czytelników</i>	573
Ольга Білобровець , <i>Вплив польської інтелігенції Галичини на розвиток преси та театральної діяльності в Україні в роки першої світової війни</i>	603

Jarosław Moklak , <i>Język i polityka. Inteligencja galicyjska w sporze o kształt języka ukraińskiego w XIX wieku</i>	616
Mariusz Bryl , <i>Ormiańska „Geselligkeit”: Jan Bołoz Antoniewicz i sztuka wymowy</i>	636
Марта Горохов’янюк , <i>Етнічна структура жіночого підприємництва у Галичині наприкінці XIX – на початку XX ст.: джерелознавчий аспект</i>	666
Tomasz Kargol , <i>Wielka Wojna, lasy, owady i uczeni. Krajowa stacja doświadczalna dla badania szkodników zwierzęcych na roślinach przy Zakładzie Zoologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1916–1923</i>	679

SYLWETKI I SZKICE

Christoph Augustynowicz, Klemens Kaps, Roman Rosdolsky w Galicji. <i>Lata formacyjne historyka społecznego</i>	707
Aleksandra Włodyka , „ <i>Inteligencje inicjatywy</i> ” galicyjskiej ziemianki. <i>Wpływ wychowania Anny z Działyńskich Potockiej (1846–1926) na jej działalność społeczną</i> ...	717
Sebastian Paczos , <i>Maria z Paygertów Bobrzyńska – podolaczka wśród stańczyków</i> ...	732
Paweł Garbacz , <i>Inteligencja galicyjska na przykładzie rodziny Lepszych</i>	748
Damian Kozłowski , <i>Józef Białynia-Cholodecki (1852–1934) – pamiętnikarz i miłośnik przeszłości Lwowa. Próba portretu</i>	771
Dariusz Opaliński , <i>Podróże koleją inteligencji galicyjskiej w drugiej połowie XIX wieku we wspomnieniach, pamiętnikach i listach</i>	787
Леонід Зашкільняк , <i>Взаємозв’язки української інтелігенції Галичини та Наддніпрянини у другій половині XIX століття</i>	807
István Kovács , <i>Los powracających do Galicji niektórych członków Legionu Polskiego, uczestników Wiosny Ludów na Węgrzech</i>	821
Zoltán Tefner , <i>Opinie węgierskich intelektualistów na temat Galicji 1867–1918</i>	830

IN MEMORIAM

Agnieszka Kawalec , <i>Marian Stolarczyk (12.01.1940 – 12.01.2024). Działalność naukowa i dydaktyczna. Szkic do biografii</i>	841
Jerzy Kuzicki , <i>Bibliografia prac dra hab. prof. UR Mariana Stolarczyka 1971–2019</i>	882